

Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 20.02.1961, sp. zn. TP 20/61, ECLI:CZ:NS:1961:TP.20.1961.1

Číslo: 25/1961

Právní věta: Rozbor a zhodnocení praxe soudů při předbežném projednání obžalob.

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 20.02.1961

Spisová značka: TP 20/61

Číslo rozhodnutí: 25

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Beztrestnost, Mimosoudní projednání věci, Obhájce, Odpovědnost kárná, Organizace společenské, Postoupení věci, Předbežné projednání obžaloby, Prokurátoři, Recidiva, Rozkrádání majetku v socialistickém řízení, Škoda, Vazba, Vracení věci prokurátovi k došetření, Zastavení trestního stíhání

Předpisy: 86/1950 Sb. § 17

§ 150

§ 178

§ 183

§ 19

§ 194

§ 196

§ 197

§ 198

§ 199

§ 211

§ 239

§ 246 64/1956 Sb. § 1

§ 274

§ 275

§ 311 71/1958 Sb. § 16

§ 32

§ 41

§ 46

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 25/1961 sb. rozh.

Rozbor a zhodnocení praxe soudů při předběžném

projednání obžalob.

(Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu z 20. února 1961, TP 20/61.)

Účel a zaměření rozboru.

Presidium Nejvyššího soudu uložilo směrnicí ze dne 19. října 1960 Prz 10/60 všem krajským soudům provést na gremiálních poradách vyhodnocení praxe soudů při uplatňování směrnice pléna Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 1959 Pls 4/59 o předběžném projednání obžalob a v souvislosti s tím i směrnice pléna Nejvyššího soudu ze dne 10. června 1960 [Pls 3/60](#) o dalším rozvíjení výchovné činnosti soudů a jejich součinnosti se společenskými organizacemi. Stalo se tak proto, poněvadž v těchto směrnicích pléna Nejvyššího soudu byly řešeny otázky, které v současné době mají mimořádný význam a je na ně soustředěna pozornost soudů při rozvíjení výchovné jejich činnosti i při upevňování socialistické zákonnosti. Šlo o to, získat co nejúplnější přehled o praxi soudů za účelem rozboru, zobecnění a vyhodnocení této praxe.

Usnesení ÚV KSČ z 8. prosince 1960 o dalším prohlubování socialistické zákonnosti a dalším zlidovění soudnictví obsahuje hluboký rozbor současného stavu naší společnosti a činí závěry pro praktickou činnost soudů i pro přípravu nových zákonů. Tyto závěry mají rozhodující význam i pro toto usměrnění praxe soudů. Je nutné mít stále na zřeteli všechny závěry uvedeného usnesení. Pro cíle, které sleduje tento rozbor, je však třeba zvláště zdůraznit z usnesení ÚV KSČ z 8. prosince 1960 toto konstatování: „Trvalý růst socialistického uvědomění našich občanů vytváří stále širší předpoklady k tomu, aby při uplatňování zákonů byly více a účinněji používány prostředky společenského působení a výchovy, aby se porušování zákonů a pravidel socialistického soužití předcházelo a aby prostředky státního donucování byly používány tam, kde toto morální a výchovné působení společnosti nepostačuje“.

Rozbor a zhodnocení praxe soudů při předběžném projednávání obžalob byl zaměřen na tyto zásadní otázky a hlediska:

I. Základní předpoklady předběžného projednání obžaloby, zejména nutnost, aby soud (předseda senátu) po nápadu obžaloby náležitě obeznámil s obsahem spisu, aby předběžné projednání obžaloby, jestliže k němu dojde, splnilo účel zákonem zamýšlený.

II. Vzájemnou prověrku práce orgánu činných v trestním řízení k zajištění náležitého objasnění věci a osoby pachatele a k odstranění nedostatků, k nimž došlo porušením procesních předpisů.

III. Využívání instituce předběžného projednání obžaloby k mimosoudnímu projednání věci v případech, kdy půjde o věci menší nebezpečnosti pro společnost.

IV. Nové formy účasti pracujících při převýchově pachatelů přejímáním obviněných na záruku společenskými organizacemi.

V. Zajištění předpokladů pro rozhodnutí o nárocích poškozeného.

I. Základní předpoklady předběžného projednání obžalob.

Průzkum organizovaný Nejvyšším soudem ukázal, že směrnice pléna Nejvyššího soudu o předběžném projednání obžalob, vydaná na základě stranických dokumentů, zejména usnesení PB ÚV KSČ z 21. dubna 1959, přispěla k zlepšení praxe všech orgánů trestního řízení při stíhání trestných činů a

přestupků. Průzkum však také ukázal, že soudy mnohdy ještě nedocenily význam a účel instituce předběžného projednání obžaloby. To se mimo jiné projevuje i v tom, že k předběžnému projednání obžalob přistupují soudy v převážně většině jen v případech, kdy to zákon (§ 196 odst. 1 tr. ř.) nařizuje jako postup obligatorní.

Na straně druhé je ovšem nesprávné, jestliže soud projednává předběžně všechny obžaloby ve věcech, v nichž zákon vyžaduje projednání jen fakultativní, bez zřetele k tomu, zda si to věc vyžaduje.

Ze zpráv krajských soudů o rozboru a zhodnocení praxe soudů při předběžném projednání obžalob za II. a III. čtvrtletí 1960 vyplývá, že soudy nerozlišují vždy mezi obecným požadavkem znalosti spisu a účelem předběžného projednání obžaloby.

Předběžné projednání obžaloby nemůže nahradit požadavek znalosti spisu, který platí pro každou napadlou obžalobu.

Plná znalost věci je totiž předpokladem posouzení otázky, zda má být obžaloba předběžně projednána i v případech, kdy to zákon nenařizuje.

V případech, kdy zákon ponechává úvaze soudu, zda obžalobu předběžně projedná (§ 196 odst. 2 tr. ř.), je třeba zásadně předběžně projednat obžalobu tehdy, zjistí-li předseda senátu, že bude přicházet v úvahu některé rozhodnutí uvedené v § 199 odst. 1 písm. a) až d) tr. ř. a dále v případech, ve kterých má být proces proveden před širší organizovanou veřejností.

S tím úzce souvisí ustanovení § 198 odst. 2 tr. ř., v němž jsou uvedena opatření, sloužící k předběžnému objasnění některých okolností, důležitých k usnadnění rozhodnutí ve věci. Předběžné projednání obžaloby totiž předpokládá, aby soud měl již před tímto projednáním jasno o okolnostech, jež mohou být vysvětleny postupem uvedeným v § 198 odst. 2 tr. ř. Zejména výslech obviněného zabrání mnohdy tomu, aby byl soud nucen odročit hlavní líčení proto, že nebyla již v přípravném řízení řádně prověřena obhajoba obviněného v důležitých směrech. Nedostatek včasného objasnění věci a z toho vyplývající skutečnost, že nebyly již při předběžném projednávání obžaloby z nedostatků přípravného řízení vyvozeny důsledky, vede často k tomu, že vyjdou najevo teprve v hlavním líčení okolnosti, které mohly vyjít najevo již při přípravě hlavního líčení, a jež mají za následek zproštění obžalovaného. Výslech obviněného podle § 198 odst. 2 tr. ř. může zabránit i případnému nezodpovědnému postupu obhajoby, která za účelem protahování věcí uplatňuje významné okolnosti až v hlavním nebo odvolacím líčení. Ustanovení § 198 odst. 2 tr. ř. má značný význam – jak bude v dalším uvedeno – i pro posouzení otázky, kdy a jak je třeba věc projednat se společenskou organizací nebo s jiným orgánem v případech, kdy má být věc vyřízena mimosoudně.

Zdůraznění významu výsledku obviněného podle § 198 odst. 2 tr. ř. však neznamená, že tento výslech je nutné provádět ve všech případech. Jestliže jde o věc, v níž otázka viny obviněného nevzbuzuje pochybnosti, není výslech obviněného soudem v tomto procesním stadiu nutný.

V úzké souvislosti s ustanovením § 198 odst. 2 tr. ř. je i ustanovení § 202 druhá věta tr. ř. ukládající soudu povinnost poučit obžalovaného o tom, že bude třeba popř. při správném použití zákona zažalovaný skutek posoudit podle jiného ustanovení zákona, než podle kterého jej posuzovala obžaloba. Nedbání tohoto ustanovení vede často k nutnosti odročení hlavního líčení (§ 239 odst. 2 tr. ř.). Přitom je třeba uvážit, že vrácení věci prokurátoru k došetření podle § 239 odst. 1 tr. ř., tedy po přijetí obžaloby nebo po jejím projednání v hlavním líčení bez jejího předběžného projednání předpokládá, nejenže byly splněny současně obě podmínky v § 239 odst. 2 tr. ř. uvedené (tj. že nelze zažalovaný skutek posoudit, jak to činí obžaloba, a že je třeba dalšího objasnění věci), ale také, že soud nedostatky předchozího řízení zjistil teprve na podkladě výsledků hlavního líčení, že tedy nebyly ze spisu zřejmé již při podání obžaloby nebo při jejím předběžném projednání (§ 197 odst. 1

tr. ř.), jak to podrobně zdůvodnilo rozhodnutí Nejvyššího soudu z 5. září 1958 sp. zn. 1 Tz 207/58 (č. 93/58 sb. rozh. tr.).

II. Vzájemná prověrka práce orgánů činných v trestním řízení

V některých případech nevyužívají soudy náležitě instituce předběžného projednání obžaloby jako účinného prostředku vzájemné prověrky práce orgánů činných v trestním řízení, tj. orgánů bezpečnosti, prokuratury a soudů a tím i účinného prostředku ke zkvalitnění trestního řízení a rozhodování soudů v trestních věcech.

Nedostatek vzájemné prověrky práce orgánů činných v trestním řízení, k němuž dochází v případech, kdy nebyla předběžně projednána obžaloba, může vést především k těm nežádoucím důsledkům, že je pak nutno pracně a na úkor urychleného vyřízení věci došetřovat teprve v hlavním líčen, nebo dokonce až v řízení odvolacím. To je pak často spojeno s nutností odročování líčení a vede k oslabení výchovného působení procesu jak na pachatele, tak i na ostatní členy společnosti. Nedostatek náležitého objasnění věci dříve než soud věc projedná v hlavním líčení může být a v praxi skutečně bývá i příčinou nesprávného rozhodnutí nalézacích soudů v otázce viny i trestu a je pak důvodem zrušení nebo změny takového rozhodnutí vyšším soudem. Taková odporující si rozhodnutí soudů týkající se téhož zažalovaného skutku v téže věci oslabují autoritu soudů a snižují váhu soudních rozhodnutí, čímž je rovněž závažnou měrou oslabováno výchovné poslání soudů v trestních věcech.

Nevyužití instituce předběžného projednání obžaloby popř. pouze formální předběžné projednání obžaloby vede někdy i k tomu, že je obžalovaný zbytečně stavěn před soud a že je pak třeba obžalovaného zprostit obžaloby.

Bylo by ovšem nesprávné usuzovat, že ve všech případech, kdy došlo ke zproštění obžalovaného, se tak stalo proto, že nebyla řádně předběžně projednána obžaloba, nebo že nebyla vůbec předběžně projednána, popř., že nebyly závažné okolnosti ujasněny postupem § 198 odst. 2 tr. ř. Takto nelze především usuzovat v případech, kdy závěr soudu o vině obžalovaného předpokládal výslech svědků v hlavním líčení proto, že o téže skutečnosti vypovídali odlišně a rozpory bylo lze odstranit jen osobním výslechem svědků před soudem.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 2. dubna 1958 sp. zn. Tov 11/58 (uveřejněné pod č. 61/58 sb. rozh. tr.) zdůrazňuje, že účelem předběžného projednání obžaloby je, aby soud posoudil, zda podezření, že se obviněný dopustil zažalovaného trestného činu, je dostatečně podloženo materiálem obsaženým ve spise. Proto rozpory ve výpovědích obviněného a svědků, slyšených v přípravném řízení, které mohou být odstraněny jen tím, že soud tyto důkazy zhodnotí na základě přímého výslechu osob, nejsou důvodem k vrácení věci prokurátoru k došetření. Jde ovšem vždy o to, aby soudy dbaly, aby byly včas provedeny další důkazy, které podle spisu je možno ještě provést a jež mohou přispět k odstranění rozporů ve výpovědích slyšených osob. Jestliže neprovedení takových dalších důkazů je nedostatkem přípravného řízení, je to důvodem, aby po předběžném projednání obžaloby projednání byla věc vrácena prokurátoru k došetření.

Také v případech, kdy vznik okolnosti vedoucí ke zproštění obžalovaného je mimo dosah orgánů činných v trestním řízení, nelze předběžným projednáním obžaloby zabránit postavení obžalovaného před soud a jeho zproštění. Tak je tomu např. v případech uvedených v § 211 tr. zák., kdy obžalovaný až v hlavním líčení před vyhlášením rozsudku splní dodatečně svou vyživovací povinnost, Jde tu ovšem o to, aby soud, popř. již orgány činné v přípravném řízení, včas náležitě poučily obviněného o možnosti jež mu dává ustanovení § 211 tr. zák.

Nedostatek pozornosti věnovaný věci hned po jejím nápadu vede mnohdy též k zbytečnému

odročování hlavního nebo i odvolacího líčení. Nelze ovšem vždy usuzovat, že odročení hlavního nebo odvolacího líčení je jen důsledkem nedostatečného předběžného předběžné projednání obžaloby či skutečnosti, že takové projednání nebylo vykonáno. Někdy dochází k tomu, že je nutno odročovat hlavní nebo odvolací líčení proto, že obžalovanému nemohlo být pro změnu pobytu nebo bydliště doručeno předvolání k hlavnímu nebo odvolacímu líčení. Nutno však upozornit, že i takovým nepříznivým důsledkům lze předcházet již v přípravném řízení upozorněním obviněného při jeho výslechu, aby do skončení vyšetřování, popř. do skončení věci u soudu hlásil každou změnu svého bydliště bezpečnosti, prokurátorovi, nebo soudu.

V některých krajích počet odročovaných hlavních líčení však ukazuje na nedostatky v práci orgánů činných v přípravném řízení.

Pozornosti zasluhují zejména případy, kdy nebyl již v přípravném řízení zjišťován znalci duševní stav obviněného, ačkoliv byly ve spisech podklady vzbuzující vážné pochybnosti o přičetnosti obžalovaného v době spáchaného činu. Jestliže v četných případech soudy neprojednávají předběžně obžalobu, musí pak vyšetřovat duševní stav obžalovaného, tedy základní předpoklad již pro zahájení trestního stíhání, teprve v hlavním líčení.

Za závažný nedostatek nutno označit případy, kdy není již v přípravném řízení dostatečně objasněn třídní charakter obviněného a jeho osobní vlastnosti a poměry. Tyto vady jsou téměř vždy zřejmé již při podání obžaloby, a vyžadují předběžné projednání obžaloby, i když to zákon přímo nežádá, neboť jde o zajištění základní podmínky náležitého třídního přístupu k věci a tím i o základní předpoklad správného rozhodování. Také sporům ve zprávách o pověsti je třeba věnovat dostatečnou pozornost. Zejména u mladistvých je třeba dbát, aby byly jejich poměry ve smyslu § 311 tr. ř. náležitě a zevrubně vyšetřeny. Nedostatky v těchto směrech jsou důvodem k vrácení věci prokurátoru k došetření. Rozhodnutí č. 52/58 sb. rozh. tr. zdůrazňuje, že zjištění poměrů mladistvého podle § 311 tr. ř. je vyšetřovacím úkonem, který náleží k výsledkům vyšetřování, s nímž nutno podle § 183 tr. ř. seznámit mladistvého při skončení vyšetřování. Totéž platí ovšem i o zprávách o pověsti a o chování a o poměrech obviněných, kteří nejsou mladiství.

Rozbor a zhodnocení praxe soudů při předběžném projednání obžaloby ukázal, že se soudy při prověrce činnosti orgánů bezpečnosti a prokuratur při předběžném projednání obžalob zaměřují většinou na otázku, zda nebyla podána obžaloba ve věc, jež by měla být předána nebo postoupena k mimosoudnímu projednání, nebo zda nebyla věc v přípravném řízení dostatečně došetřena a objasněna. Již v menší míře věnují soudy pozornost i jiným závažným porušením procesních předpisů, ačkoliv dodržování všech procesních předpisů úzce souvisí s materiálním právem a může vést k nežádoucím důsledkům, jak byly shora uvedeny.

Procesní předpisy nejsou samoúčelné, nýbrž jsou nástrojem k správnému prosazení hmotného práva a k důslednému dodržování socialistické zákonnosti. Jsou zároveň zárukou, aby bylo trestní řízení prováděno s plným šetřením ústavně zaručených občanských práv obviněných (§ 1 odst. 2 tr. ř.).

Soudy někdy nevyvozují důsledky z toho, že nebyl v přípravném řízení ustanoven obhájce v případech nutné obhajoby, že nebylo řádně skončeno vyšetřování, že v trestním řízení proti mladistvým nebyly řádně vyrozumíváni zákonní zástupci mladistvého a orgány péče o mládež. Zmíněná pochybení vedou pak nejednou k tomu, že odvolací soud jen pro takový nedostatek musí vzhledem k ustanovení § 274 tr. ř. bez dalšího zrušit rozsudek soudu I. stolice a vrátit mu věc k novému projednání a rozhodnutí (i když bylo jinak správně ve věci samé rozhodnuto).

Stává se, že bývají v přípravném řízení prováděny další důkazy a vyšetřovací úkony ještě po skončení vyšetřování a po seznámení obviněného s výsledky vyšetřování, aniž je obviněný s novými výsledky seznamován. K tomu dochází zpravidla po vrácení věci prokurátorovi k došetření věci, jež nebyla

dostatečně objasněna, jestliže prokurátor provede další důkazy.

V souvislosti s tím nutno upozornit, že usnesení o vznesení obvinění v trestních věcech proti mladistvým je třeba doručovat orgánu péče o mládež, jemuž stejně jako zákonným zástupcům mladistvého je třeba doručovat všechna další usnesení v přípravném řízení, proti nimž připouští zákon stížnost, a že je třeba seznámit je i s výsledky vyšetřování (§ 32, 150 odst. 2 tr. ř.).

Soudům není vždy jasno, zda zjištěná porušení procesních předpisů, k nimž došlo v přípravném řízení, s výjimkou nedostatečného objasnění věci, jsou důvodem k vrácení věci prokurátoru k odstranění zjištěných vad přípravného řízení.

Při řešení této otázky nutno především zdůraznit, že sám zákon rozlišuje mezi různými stádii trestního řízení, v nichž soud zjistí porušení procesních předpisů, k nimž došlo v přípravném řízení, a podle toho upravuje i možnost vrácení věci prokurátoru k odstranění takových vad přípravného řízení.

Ustanovení § 199 odst. 1 písm. d) tr. ř. neomezuje vrácení věci prokurátoru jen na porušení některých procesních předpisů. Stanoví naopak všeobecně, že soud vrátí prokurátoru věc, je-li toho třeba k odstranění vad přípravného řízení (nebo k náležitému objasnění věci). To znamená, že zákon zásadně nevylučuje, aby soud vrátil prokurátoru věc, zjistí-li při předběžném projednání obžaloby vady přípravného řízení, i když nezáleží v nedostatečném objasnění věci. I v tom tkví význam nutnosti, aby se předseda senátu náležitě seznámil s výsledky přípravného řízení po nápadu obžaloby k soudu, aby za účelem odstranění vad přípravného řízení popřípadě nařídil předběžné projednání obžaloby i tam, kde to zákon výslovně nenařizuje.

Je totiž třeba si uvědomit, že v pozdějším řízení, tj. v hlavním líčení a v řízení odvolacím, tedy po přijetí obžaloby nebo po nařízení hlavního líčení a doručení obžaloby obžalovanému nelze již vrátit věc prokurátoru k odstranění vad přípravného řízení, nejde-li o nedostatečné objasnění věci (§ 239 odst. 1, § 275 odst. 2 tr. ř.). Ani ve stadiu před přijetím obžaloby nebo před nařízením hlavního líčení a doručením obžaloby obžalovanému nebude ovšem důvodné vrácení věci prokurátoru k odstranění vad přípravného řízení pro každou, jakoukoliv takovou vadu. Bude vždy třeba uvážit, zda jde o takové vady, jež by mohly vést v dalším řízení k nežádoucím důsledkům, např. ke zkrácení práva obhajoby, k průtahům v řízení, k nutnosti odročení hlavního líčení, a zda nemají přímý nebo nepřímý vliv na nedostatečné objasnění věci apod. Zejména nevrátí soud věc prokurátoru k odstranění vad přípravného řízení, může-li je v zájmu urychlení sám bez obtíží odstranit. V tomto směru nutno poukázat na rozhodnutí uveřejněné pod č. 20/58 sb. rozh. tr., v němž je podrobně uvedeno, jak mají soudy postupovat, došlo-li k porušení ustanovení o vznesení obvinění (§ 178 tr. ř.) a o skončení vyšetřování (§ 183 tr. ř.).

Ke zkoumání otázky, zda nebyl v přípravném řízení porušen procesní předpis, náleží i zkoumání žalobního návrhu v tom smyslu, zda skutek v tomto návrhu uvedený odpovídá právnímu posouzení v obžalobě a zda je skutek se zřetelem k výsledkům dokazování dostatečně a vyčerpávajícím způsobem vyjádřen (otázka totožnosti skutku zažalovaného a výsledky přípravného řízení zjištěného). Je to tím významnější, že trestní řád nepřipouští po přijetí obžaloby (popř. po zahájení hlavního líčení) změnu, rozšíření nebo omezení obžaloby. Jedná se přitom zpravidla o otázku, zda je věc náležitě objasněna. V případě nejasností v naznačených směrech si soud (předseda senátu) vyžádá potřebná vysvětlení prokurátora (§ 198 odst. 2 tr. ř.) a nejsou-li pochybnosti odstraněny, nařídí předběžné projednání obžaloby.

Předběžné projednání obžaloby (obligatorní i fakultativní) jako prostředek vzájemné prověrky práce orgánů činných v trestním řízení vyžaduje, aby se ho zúčastnil prokurátor.

III. Využívání instituce předběžného projednání obžaloby

k mimosoudnímu projednání věci

Od platnosti nového trestního řádu – od 1. 1. 1957, jak to též dovozuje směrnice pléna Nejvyššího soudu o předběžném projednání obžalob, je instituce předběžného projednání obžaloby, zejména však instituce fakultativního jejího předběžného projednání, významným prostředkem k tomu, aby případy, kdy byla podána obžaloba ve věcech týkajících se trestné činnosti menší nebezpečnosti pro společnost, byly při použití postupu naznačeného v ustanoveních § 199 odst. 2, § 192 odst. 2 písm. a) a § 194 tr. ř. předány společenským organizacím nebo postoupeny jinému orgánu k mimosoudnímu projednání. Právě v takových věcech není totiž zpravidla nařízeno přímo zákonem předběžné projednání obžaloby.

V souvislosti s tím nutno podtrhnout potěšující skutečnost, že – jak ukázal průzkum ve všech krajích – bývá málo věcí vhodných k mimosoudnímu projednání společenskými organizacemi nebo jinými orgány žalováno před soudem, a že bývají předávány nebo postupovány společenským organizacím již přímo prokurátorem neb vyšetřujícím orgánem.

Je povinností předsedy senátu, aby po podání obžaloby uvážil v případech, kdy zákon předběžné projednání obžaloby přímo nenařizuje, zda obžalobu předběžně projedná, aby senát rozhodl, zda obžalobu přijímá, nebo zda věc vzhledem k menší závažnosti činu zastaví a předá společenské organizaci, nebo postoupí jinému orgánu k mimosoudnímu jejímu projednání a rozhodnutí.

Směrnice pléna Nejvyššího soudu o předběžném projednání obžaloby doporučuje, aby soud ještě než učiní rozhodnutí, jímž trestní stíhání zastaví [§ 199 odst. 2, § 192 odst. 2 písm. a) tr. ř.] nebo jímž věc postoupí jinému příslušnému orgánu (§ 199 odst. 2, § 194 tr. ř.), projednal se společenskou organizací, již má být věc předána, nebo s orgánem, jemuž má být věc postoupena, zda jsou dány nutné předpoklady pro mimosoudní projednání věci. Takový postup soudů je – jak rovněž upozorňuje cit směrnice pléna Nejvyššího soudu – v plné shodě s ustanovením § 198 odst. 2 tr. ř. a o toto ustanovení se opírá. To je další závažný důvod, aby soudy v takových případech využívaly postup uvedený v tomto ustanovení. Nelze přehlížet, že pravomocné zastavení trestního stíhání znemožňuje soudu podle trestního řádu, aby bez podmínek obnovy věc projednal na soudě, nedosáhne-li mimosoudní projednání cíle. Nelze tudíž doporučit postup soudů v Severomoravském kraji, které podle zprávy krajského soudu v Ostravě trestní stíhání nejprve zastavují (nebo rozhodují o postoupení věci jinému orgánu) a až po takovém rozhodnutí věc osobně se společenskou organizací nebo s jiným orgánem projednají. V každém případě nutno dbát, aby společenské organizaci, nebo jinému orgánu byly předávány nebo postupovány vždy věci řádně objasněné jak po stránce skutkové, tak i pokud jde o osobu pachatele. Nelze spoléhat na to, že osoba pachatele a všechny okolnosti spáchaného činu jsou společenské organizaci nebo orgánu vždy dostatečně známe (např. pachatel se nemusí na pracovišti projevovat stejně jako v místě bydliště). Je povinností soudu, aby dbal o odstranění případných rozporů mezi různými zprávami o pověsti pachatele, zejména pak, aby byla věc řádně objasněna a důkazně podložena.

Z rozborů a zhodnocení praxe soudů při předběžném projednání obžaloby předložených Nejvyššímu soudu krajskými soudy vyplývá, že soudům je celkem jasný rozdíl v postupu při předávání věci menšího významu společenské organizaci [v souvislosti s jejím zastavením podle § 199 odst. 2, § 192 odst. 2 písm. a) tr. ř.] a při postupování takové věci jinému orgánu podle § 199 odst. 2, § 194 tr. ř. Nicméně vzhledem k ojedinělým pochybením, k nimž došlo v tomto směru, nutno upozornit, že v případech, kdy jde o trestný čin, není možno věc postupovat jinému orgánu podle § 199 odst. 2 a § 194 tr. ř., nýbrž takový případ lze předat společenské organizaci popř. soudružskému soudu v souvislosti se zastavením trestního stíhání podle § 199 odst. 2 tr. ř. se zřetelem k § 192 odst. 2 písm. a) tr. ř. Tímto postupem lze společenskou organizaci předat k mimosoudnímu projednání i případ, v

němž jde o přestupek kárné provinění).

Postoupit věc jinému orgánu podle § 199 odst. 2 tr. ř. se zřetelem k § 194 tr. ř. lze pouze tehdy, když se stíhá přestupek (kárné provinění), a sice musí jít o orgán podle zákona příslušný věc projednat, jestliže ji neprojedná soud (trestní komise NV, orgán podle zák. č. 24/1957 Sb., dopravní inspektorát apod.). Nikdy nelze takovému orgánu podle platné právní úpravy postupovat případ, týkající se trestného činu. Směrnice pléna Nejvyššího soudu o předběžném projednání obžaloby tuto otázku dostatečně objasňuje.

V souvislosti s tím je třeba poukázat na to, že podle zákona č. 24/1957 Sb. o kárném (disciplinárním) stíhání, m rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví mohou být drobná rozkrádání a jiná úmyslná poškozování majetku v socialistickém vlastnictví spáchaná zaměstnancem institucí a organizací socialistického sektoru, projednána jako kárná provinění orgánem zřízeným podle zákona, jen nepřevyšuje-li škoda 500 Kčs (§ 1 cit. zák.). Proto také se vyskytly případy, kdy kárné orgány zřízené podle zák. č. 24/1957 Sb. vrátily právem soudu případy, kdy škoda způsobená pachatelem převyšovala 500 Kčs.

Kárný orgán, na rozdíl od společenské organizace, může ukládat kárná opatření.

Kdyby byla rozšířena praxe, kdy případy rozkrádání nebo jiného úmyslného poškozování majetku v socialistickém vlastnictví převyšující výrazně 500 Kčs, by byly předány k projednání společenským organizacím, byli by pachatelé závažnějších činů rozkrádání a úmyslného poškozování majetku v socialistickém vlastnictví zvýhodňováni. Nejvyšší soud považuje za přípustnou praxi, kdy jsou zastavovány pro nepatrnou nebezpečnost činu pro společnost a předávány k projednání společenské organizaci trestné činy rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví, jestliže škoda jen nevýrazně převyšuje 500 Kčs a jestliže ani jiné okolnosti případu nezvyšují společenskou nebezpečnost činu. Podle obdobných zásad je třeba v zájmu důsledného postupu řešit i případy krádeží, zpronevěr, podvodů a úmyslného poškozování osobního a soukromého majetku.

Nezbytným předpokladem k tomu, aby byl zvolen správný postup, je ovšem náležité zjištění skutečné škody spáchané majetkovým deliktem.

Z tohoto hlediska se často, zejména u krádeží a rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, spáchaného odcizením věci, chybí při zjišťování hodnoty věci. Nestačí zjišťovat, za jakou cenu byla věc pořízena jako nová, nýbrž je třeba vždy přihlížet k opotřebení věci, event. k jejímu poškození před odcizením, k poklesu cen apod. Přitom nutno vycházet ze státních maloobchodních cen (viz. č. 18/57 sb. rozh. tr.).

Důležité je, aby se před soudem neprojednávaly jako trestní věci případy, kdy jde v podstatě o řešení občanskoprávních vztahů, i když jednající nepostupovali vždy správně z hlediska zákona, např. případy svémocného uplatňování nároků osobami žijícími jinak řádným životem pracujícího člověka, které neprojevily jinak sklon k násilným činům, zejména byly-li vyprovokovány jinou osobou, jejíž jednání nebylo rovněž ve shodě s pravidly občanského soužití.

Vyskytují se nezřídka případy, kdy jsou podávány obžaloby pro rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví spáchané formou zpronevěry nebo podvodu, nebo pro trestné činy zpronevěry nebo podvodu, přičemž čin spočívá v tom, že nebyly vráceny svěřené nebo vypůjčené peníze nebo věci. V těchto případech nebývá vždy dost pečlivě zjišťováno, z jakého důvodu nebyly vypůjčené nebo svěřené předměty vráceny, ačkoliv toto zjištění je rozhodné pro objasnění subjektivní stránky. Jestliže např. došlo ke ztrátě svěřené věci ze socialistického vlastnictví, mohlo by se jednat o trestný čin nedbalostní podle § 246 tr. zák. Jestliže pachatel neměl v úmyslu věc zpronevěřit, nebo vypůjčené

předměty nebo peníze nevrátit, jde o nárok poškozeného podle předpisů občanskoprávních.

Mnohdy stačí působení společenských organizací, aby obviněný svou povinnost splnil a není pak důvodů k trestnímu stíhání, jež nemůže vést ke kladnému výsledku. Je povinností soudu zjišťovat v takových případech vždy subjektivní stránku a nezaměňovat odpovědnost občanskoprávní s odpovědností trestní.

Jako běžná vžila se již většinou oprávněná praxe, že dochází vesměs k osobnímu zajištění projednání věci před společenskou organizací buď přímo ze strany předsedy senátu nebo prostřednictvím kolektivu soudců z lidu, zaměstnaných v podniku, nebo bydlících v místě, kde se nacházela společenská organizace, která byla požádána o projednání věci. Mimosoudní vyřízení věci je sledováno a usměrňováno, přičemž soudci z lidu velmi účinně spolupracují při mimosoudním vyřizování věci.

Dosud nabyté zkušenosti z mimosoudního projednávání věcí potvrzují správnost linie dané stranickými dokumenty v tom směru, že k převýchově pracujících pro různá drobná provinění postačí i jiné než soudní prostředky, a že se výchovné působení společenských organizací a kolektivů pracujících na provinilce projevuje často účinněji než při projednávání věci soudem. Jen ojediněle se vyskytly případy, kdy pachatel i po projednání věci před soudružským soudem anebo před společenskou organizací porušil znovu pravidla socialistického soužití takovým způsobem, že musil být postaven před soud.

IV. Nové formy účasti pracujících při převýchově pachatelů

Zprávy o průzkumu a hodnocení praxe soudů při předběžném projednání obžaloby ukazují, že se již v některých místech vyskytuje převzetí obviněného společenskými organizacemi na záruku jako na nová forma účasti pracujících na převýchově pachatele trestného činu nebo přestupku. Tuto iniciativu je třeba vítat.

Usnesení ÚV KSČ z 8. prosince 1960 stanoví zásady, podle nichž tato nová forma účasti kolektivů pracujících při převýchově pachatele má být upravena zákonem. K těmto zásadám je nutno přihlížet při přejímání obviněného na záruku již nyní. Proto je třeba dbát toho, aby základní organizace ROH nebo ČSM, působící na pracovišti obviněného nebo JZD, jehož je obviněný členem, projednaly převzetí záruky za provinilce na členské schůzi (nikoliv tedy v jiném užším kolektivu pracujících, např. ZV ROH) a za přítomnosti obviněného, aby tak převzetí záruky se stalo záležitostí všech členů kolektivu a aby mohla společenská organizace zjistit a posoudit, zda jsou v konkrétním případě dostatečné předpoklady převýchovy provinilce prostředky společenské organizace. Dále je třeba, aby obviněný projevil nad činem lítost, popř. se zavázal nahradit škodu činem způsobenou a tak projevit ochotu podrobit se výchovnému působení kolektivu. Tyto zásady je nutno uplatnit jak v případech, kdy je se závazkem převzetí na záruku spojen návrh, aby věc byla předána společenské organizaci bez soudního projednání, tak i v případech, kdy s takovým závazkem je spojen návrh na odsouzení k trestu podmíněnému, nebo nápravnému opatření.

Soud uváží význam takového prohlášení z hlediska platných zákonů a předá věc společenské organizaci k mimosoudnímu jejímu projednání nebo se zřetelem k závažnosti trestného činu a dalším hlediskům uvedeným v § 17 a § 19 tr. zák. uloží trest nápravného opatření nebo podmíněný trest odnětí svobody, při jejichž výkonu uplatní společenská organizace svůj závazek převzetí na záruku (Mohou se ovšem vyskytnout i případy, kdy nebude možno návrhu společenské organizace vyhovět). Za současného právního stavu zaujme soud stanovisko k požadavku společenské organizace ve svém rozhodnutí o zastavení trestního stíhání nebo v odsuzujícím rozsudku (O předání na záruku nevyhotovuje soud zvláštní usnesení, pro něž není zatím podkladu v trestním řádu).

Je v zájmu věci, aby soudy projednávaly se společenskými organizacemi možnost převzetí obviněného na záruku již před rozhodnutím věci v I. stoli, a nikoliv teprve v odvolacím řízení.

V. Zajištění předpokladů pro rozhodnutí o nárocích poškozeného

Důležitost prověření výsledků přípravného řízení a předběžného projednání obžaloby nutno zdůraznit ještě v souvislosti s uplatněním náhrady škody poškozenými. Je v zájmu ochrany jak organizací socialistického sektoru a tím majetku v socialistickém vlastnictví, tak i občanů, jimž byla způsobena škoda, aby byly včas zjišťovány předpoklady pro uplatnění nároku na náhradu škody. Podle ustanovení § 41 odst. 2 tr. řádu jsou orgány činné v trestním řízení povinny poškozeného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění (Nesplnění této povinnosti ze strany orgánů činných v řízení přípravném je vadou přípravného řízení).

Dalším předpokladem rozhodnutí soudu o povinnosti k náhradě škody v adhezním řízení, jestliže poškozený nárok na náhradu škody uplatňuje, je zjištění její výše. Toto zjištění je ostatně u některých kategorií trestných činů nezbytné i z hlediska hodnocení stupně nebezpečnosti činů pro společnost vzhledem k rozsahu trestné činnosti popř. z hlediska viny a samozřejmě i z hlediska trestu.

Uplatňování náhrady škody nemůže ovšem být samo o sobě důvodem k průtahům trestního řízení a proto ani k vrácení věci prokurátoru k došetření, kdyby to mělo za následek takové průtahy. Vyplývá to z ustanovení § 244 odst. 2 tr. ř. se zřetelem k ustanovení § 1 odst. 2 tr. ř. Jestliže však soud vrací prokurátoru věc k odstranění jiných vad přípravného řízení nebo k náležitému objasnění věci je vždy na místě, aby upozornil i na vady přípravného řízení, týkající se zjišťování podmínek a předpokladů uplatňování nároků poškozených na náhradu škody.

Nelze přehlížet, že prokurátoři jsou orgány povolanými napomáhat při ochraně majetku v socialistickém vlastnictví neméně než soudy.

Je zejména třeba zdůraznit význam zjišťování podmínek uplatňování nároku poškozených na náhradu škody trestným činem z nedbalosti (pokud se tak nestalo v opilosti), pokud je způsobil zaměstnanec porušením povinnosti z pracovního poměru. V takových případech je nutno poučit příslušné orgány socialistického podniku, že dokud není věc projednána podle § 12 zák. č. 71/1958 Sb. nemůže soud rozhodnout ani v trestním řízení o nároku poškozeného podniku na náhradu škody.

Naproti tomu, jestliže zaměstnanec, který porušil povinnosti z pracovního poměru a způsobil škodu trestným činem úmyslným nebo z opilosti, rozhodne soud o nároku poškozeného. Podmínkou rozhodnutí soudu v těchto případech není projednání škody podle ustanovení § 12 zák. č. 71/1958 Sb.

Pro toto stanovisko svědčí řada závažných důvodů. Tak zejména: výklad vycházející z cílů, které zákonodárce vydáním cit. zákona sledoval, i gramatický i systematický výklad. Je nepochybné, že ustanovení § 12 cit. zák. může se týkat jen případů, které zákon č. 71/1958 Sb. upravuje. Jestliže v oddílu II nazvaném „Ustanovení společná a závěrečná“ § 16 výslovně vyjímá z dosahu zákona škody způsobené zaměstnancem úmyslně a v opilosti a škody způsobené v krajní nouzi, vyplývá z toho, že pro škody takto způsobené nemůže platit ani ustanovení § 12. Projednání se závodním výborem ROH nemůže také vést k stanovení jiné výše náhrady škody u škod způsobených úmyslně nebo v opilosti, než je výše skutečně zjištěná. Konečně i praxe soudů v trestních věcech prověřila, že opačný výklad brání často tomu, aby byla bez průtahů a obtíží zajištěna náhrada způsobené škody již rozsudkem v trestním řízení.

Toto stanovisko však neznamena, že by bylo možno podceňovat význam projednání každého případu škody způsobené na socialistickém vlastnictví v ZV ROH. Je třeba působit k tomu, aby k takovému

projednání vždy docházelo bezprostředně po zjištění škody a pachatele, a to nejen tehdy, kdy je to podmínkou uplatňování náhrady škody (u škody způsobené z nedbalosti), ale i u škody způsobené úmyslně nebo v opilosti. Účelem takového projednání je, aby byly odhaleny všechny i vzdálenější příčiny způsobené škody a aby byla učiněna za součinnosti vedení závodu a odborové organizace potřebná opatření k jejich odstranění.